

CASUSLUĞUN ESTETİK TARİHİ

ÜSTDİNLEME:

PETER SZENDY

Tellekt

ÜSTDİNLEME:
CASUSLUĞUN ESTETİK TARİHİ

Tellekt_02

Üstdinleme: Casusluğun Estetik Tarihi, Peter Szendy

Çeviri: H. İlksen Mavituna

Sur écoute. Esthétique de l'espionnage, Peter Szendy

İlk basım (çeviriye kaynak alınan basım): Les Éditions de Minuit, 2007

© 2007, Les Éditions de Minuit

© 2019, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Aslı Karasuil Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Franz Kafka – "Yuva" Öyküsü, çev. Şeyda Öztürk

1. baskı: Mayıs 2019, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Editör: Sıla Tanilli

Yayına Hazırlayan: Sidar Bayram

Düzeltili: Ebru Aydın, Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak Tasarımı ve Uygulama: Bora Başkan

Kapak İçi Fotoğrafı: Furkan Temir

Baskı ve cilt: 12.matbaa Basın Yayın Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.

Nato Cad. No:14 /1 D:1 Seyrantepe, İstanbul, +90 212 281 2580

Sertifika No: 33094

ISBN 978-975-07-4052-7

Tellekt

tellekt.com • bilgi@tellekt.com

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

Sertifika No: 43514

Tellekt, Can Sanat Yayınları Yapım ve Dağıtım Ticaret ve Sanayi A.Ş.'nin markasıdır.

twitter.com/tellekt • facebook.com/tellekt • instagram.com/tellekt

ÜSTDİNLEME:
CASUSLUĞUN ESTETİK TARİHİ

PETER SZENDY

ÇEVİRİ:

H. İLKSEN MAVİTUNA

Tellekt

PETER SZENDY, Macar asıllı Fransız filozof ve müzikolog. Paris EHESS'ten müzikal estetik doktorasını aldıktan sonra NYU, Princeton ve Paris Nanterre üniversitelerinde çalıştı. Brown Üniversitesi Beşeri Bilimler ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde edebiyat ve film teorisi alanında dersler veriyor. Béla Bartók ve Theodor Adorno'nun müzik yazılarını Fransızca'ya çevirmiş ve bir dönem Paris Filarmoni Orkestrası'na danışmanlık yapmıştır.

H. İLKSEN MAVİTUNA, St. Benoît Fransız Lisesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul ve Galatasaray üniversitelerinde felsefe öğrenimi gördü. Jean-Luc Nancy, *Tektanrıculuğun Yapısökümü*; Emmanuel Levinas, *Olmaktan Başka*; Étienne Balibar, *21. Yüzyılda Eleştiri*; Fredric Jameson, *Antikler ve Post-Modernler*; Nick Hewlett, *Özgürleşmeyi Yeniden Düşünmek* kitaplarının çevirmenidir. 2005 yılından bu yana Açık Radyo'da kültür sanat editörlüğü görevini sürdürmektedir.

ŞEYDA ÖZTÜRK, Vıyana Üniversitesi Felsefe ve İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümlerinde okudu. YKY'da *cogito* dergisi ve düşünce kitapları dizisi editörlüğünün yanı sıra, eleştirel teori ve psikanaliz teorisi çalışıyor. Theodor W. Adorno, *Rüya Kayıtları*; *Sabıcılık Jargonu*; *Negatif Diyalektik*; Judith Butler, *Savaş Tertipleri*; Byung Chul-Han, *Zamanın Kokusu*; Thomas Mann, *Majesteleri Kral*; Philip Roth, *Öfke*; Rebecca Solnit, *Karanlıktaki Umut* kitaplarının çevirmenidir.

Jacques Derrida'ya

“Gözetlendiğini hissettiği anda, şarkı söylemeye koyulur.”

–*Doktor Mabuse’un Vasiyeti*

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	13
GİRİŞ: ERIHA'NIN CASUSLARI	17
DİSİPLİN VE DİNLEME	27
TEKNİK DİNLEMELER ÖNCESİ DİNLEME	29
ÜSTDİNLEME VE ÇOKSESİLİK	33
KOCAKULAKLARIN KISA TARİHİ (PANAKUSTİKONA DOĞRU)	39
<i>FIGORA</i> 'DA HÂKİMİYET VE ÖLÇÜ	47
KORKU ÇAĞLARI	55
TELE-DİNLEME VE TELE-GÖZETİM	65
<i>KONUŞMA</i>	73
YERALTI GEÇİDİ - KÖSTEBEK YUVASINDA	79
ORPHEUS'UN ADIMLARIYLA	89
<i>İZ SÜRÜCÜLER VE GİZLİ GÜRÜLTÜLÜ</i>	91

ÖLÜMLÜ KULAK YA DA ORPHEUS'UN DÖNÜŞÜ	101
TELEFONDA: PAPAGENO MABUSE'DE	109
<i>OPERADAKİ HAYALET</i>	119
ÖLÜM ÂNINDA WOZZECK	133
MUHBİR ADORNO	141
ÇIKIŞ: J.D.'NİN RÜYASI	149
FRANZ KAFKA "YUVA"	161

SUNUŞ

Telefon sorunlu bir nesnedir: Sesin yerelliğine, öznelliğine dair bir sürü vasfı süzer. Telefonda duyulan ses, konuşulan kişiyle aynı ortam paylaşıldığında duyulan sestten daha “az”dır, eksiktir. Telefon iletişimi aynı zamanda gürültüdür; arka planda sürekli duyulduğu için artık duyulmayan sabit bir hışırtı ve daha bir sürü gürültü bu iletişime eşlik eder. Alıştığımız hışırtı veya diğer gürültülerden farklı bir gürültü konuşmanıza dahil olduğunda, tekinsiz bir durum oluşur: “Dinleniyorum.” Gerçekten dinlenip dinlenmediğiniz önemsizdir o anda. Bu yeni gürültü sessizliği işgal eden bir ses kadar etkili, hatta daha fazla etkilidir; sesi işgal eder. Sesi kendi adına, kendi fizikselliliği adına değil, bir başkasının adına işgal eder. Konuşmanın tarafı olmayanın gürültüsü, müdahil olduğu iletişimi yeniden tanımlar. (Gürültü köken itibarıyla ikiye ayrılır: Biri yansımalı sözcük olarak doğayı, gök gürültüsü, patlama vb. sesleri taklitten gelir. Diğeri güçlü, galip, üstün anlamına gelen *kür* kökünden. Düşmanın üstüne gürlemek, düşmana galip gelmek anlamındadır. Her iki anlam da şiddeti imler.) Sesin tanımladığımız şekilde işlenmesini beklediğimiz sesin yani mahremiyetin müdahale edilebilir, kulak kabartılabilir, işgal edilebilir olması bizi bu eylemlerin öznesinin varlığıyla karşı karşıya getirir: iktidar. Belki de tersinden söylemek lazım; kendisinin tanımlamadığı seslere kulak kabartıp, müdahale edip, *gürleyen*, işgal edebilen şey (*res occupans*) iktidardır.

Peter Szendy, bir yandan dinlemenin ve disiplinin koşutluğunun izlerini tarihte sürerken, bir yandan da 2001'de yayımlanan *Écoute: une histoire de nos oreilles** kitabında sunduğu izleği takip ediyor ve kulaklarımıza kulak kesiliyor. *Üstdinleme: Casusluğun Estetik Tarihi*, kulaklarımızın *neyi* dinlediği, *neden* dinlediği ve her şeyden önce dinlemenin yeniden-konumlandırılması üzerine eğilerek dinleme eşiklerini sorunsallaştırıyor.

Michelangelo Antonioni'nin *Blow-up* [*Cinayeti Gördüm*] filmindeki *beat-club* sahnesini hatırlayalım: Ünlü bir moda fotoğrafçısı Ricky, Tick Club'a kadar takip ettiği kadının izini bir Yardbirds konseri esnasında kaybeder – aslında fotoğrafçı takibi artık umursamaz, ilgisini kaybeder. Sahnede, dönem göz önüne alındığında oldukça sert sayılabilecek rock müziği, distorsiyonlu gitarlardan gelen gürültülü, kirli (*noisy*) seslerle icra edilmektedir. 1966 Londra'sının katatonik genç dinleyicileri ise sahneden gelmekte olan müziğe karşı tepkisiz, donuk, paralize bir durumdadırlar.

Bu an, gitaristlerden biri olan Jeff Beck'in –diğer gitarist ise birkaç sene sonra Led Zeppelin'i kuracak olan Jimmy Page'dir– amplifikatöründe bir cızırtının peydahlanmasıyla bozulur. Cızırtı gitaristi o kadar çileden çıkarır ki önce amplifikatöre saldırmaya, vurmaya, tekme atmaya başlar; daha sonra hıncını gitarından alır, çalgısını parçalar ve parçaları seyircilere fırlatır. O âna kadar kıpırtısız bir şekilde sahneden gelen performansı “izleyen” seyirciler uyanırlar ve gitarın parçalarını kapmak için birbirlerini çiğneyerek, çığlık çığlığa mücadeleye başlarlar. Fotoğrafçı gitarın sapını kapar, canı pahasına korur ve onunla birlikte kulüpten çıkmayı başarır. Kaldırımına adımını attığında artık elindeki gitar sapına ilgisini kaybetmiştir, sallayıp atar.

Distorsiyonlu gitarlardan –aslında amplifikatörden– gelen kirli seslere ve yine aynı amplifikatörden gelen cızırtıya verilen tepki ve bunun yol açtığı sosyo-psikolojik heyelan, tanımlı seslerin gürültüsü

* Peter Szendy, *Écoute: une histoire de nos oreilles* [*Dinlemek: Kulaklarımızın Tarihi*], Editions de Minuit, Paris, 2001.

ile tanımlanamayan ya da istenmeyen seslerin gürültüsünün aynı olmadıklarını, aralarında ontolojik bir mesafe olduğunu düşündürüyor. “Noisy” (kirli, gürültülü) kavramı tanımlı bir ses alanının içinde çalışır, “noise” (gürültü) ise amplifikatördeki cızırtı gibi tanımsızın, istenmeyen alanına taşır bizi. Ardından, istenmeyen sesler tarafından bir ara alana taşındığımızda verdiğimiz tepkiler gelir: öfke, hezeyan, dehşet ve şiddet.

Ses fenomen olarak ölümlüdür, ölmesi gerekir, bittiği anda yok olur, artık “yok”tur. Sesin doğası ya da doğanın sesi ölüme dairliği beraberinde taşır, olumlar; sesin bedeni kendi rezonansının sonluluğunu fiziksel bir gerçeklik olarak kendisiyle birlikte iletir. Duyduğumuz her sesin küçük bir ölüm eylemi olduğu bilgisi, insanın varoluşa –ve yok oluşa– dair önemli anahtarlarından biridir. Antik Yunan’dan beri *φωνή* (insan sesi) ile *φονος* (cinayet) kelimelerinin birbirine fonetik olarak bu kadar yakın olmalarını bir tesadüf olarak görebilir miyiz? (Fonetik de *φωνή*’den türüyor.) Hayatın sonluluğunu dekode eden fiziksel bir fenomen olarak ses, anlamı taşımaya başladığı anda –mesela lisanın ya da müziğin alanında imlemeye ve bazen manaya sebebiyet vermeye başladığında– bu sonluluğunun (sesin *telos*’u, ereği kendi sonudur diyebilir miyiz?) unutulduğu ya da göz ardı edildiği simgeselin alanına dahil olur ve bu alana dahil olduğu anda metafizikleşir. Artık fiziksel sonluluğunun görülmediği, bu *telos*’unun “ötesinde” bir şeye uzanan, “öteyi” imleyen bir biçime bürünür. Kendi fizikselliklerinin ötesinde bir şey imleyen her şey gibi fetişleşir.

Sesin bedeninin –yani onu taşıyan her mecranın, çalgının, insan sesinin, dijital ortamların vb.– ölümlülüğüne dair mesajını beraberinde taşıması, sesin tikel bir versiyonu olan insanların çıkardıkları seslere ve onun bir alt varyantı olan müziğe gelindiğinde üzeri daha da örtülmesi gereken bir şey gibi duruyor. Bu yüzden mi konserlere “canlı” diyoruz? Ölümlü seslerle “ölümlü kulaklar” arasında kurulan bir biçim olarak müzik performansı, bizi kendi sonumuzun, kalıcı olmadığımız gerçeğinin üzerini örten bir ölümsüzlük vaadi mi yoksa? Kim tarafından?

Cinayeti Gördüm filmindeki konser sahnesi bu vaadi tersine çeviriyor: “Ölümlü kulaklar” ehlileştirilmiş fetiş sesler tarafından ken-

dilerine iletilen müziğin vaadini “duyuyorlar” ve bunun kendi ölüm-lülüklerine yaptığı göndermenin farkındalar ve bu dehşetli durumla karşı karşıya gelen her akli başında insanın vereceği tepkiyle bir tür *paralysis*, felç halindedir. Ancak cızırtı ve sonucunda oluşan şiddet “sahne”yi paralize ettiğinde, yaşama dair emareler göstermeye, “dinleme”ye başlıyorlar. Durağanlık (*stasis*) harekete (*kinesis*) dönüşüyor. Gürültü, yaşamın kıvılcımı olarak işlevini yerine getiriyor ve pasif bir dinleme durumunu aktif bir dinleme eylemine dönüştürüyor. Her ehlileştirilmemiş sesleri dinleme eyleminde olduğu gibi hezeyan, dehşet ve şiddet ama aynı zamanda öngörülemezlik, potansiyellik ve şehvetle dolu bir ara alanda bir arada “yaşanıyor.”

Gürültü-ses ve gürültü-olmayan-ses arasındaki ontolojik mesafe, bunların dinlemeyle olan ilişkilerinde dolayım lanıyor diyebilir miyiz? Ses olması sebebiyle kendi ölümünü içinde taşıyan ve dolayısıyla ölüme dairliğin mesajını taşıyan gürültü-ses, yaşama kulak kesilmemizi sağlıyor. Yaşama kulak kesilmemiz ise iktidarla aramızdaki gerilim hattının tebarüz etmesine sebep oluyor. Bizi dinleyenlerin korkulu rüyası, onların da dinlenebiliyor olduklarını fark etmemiz değil mi?

Tolga Tüzün, Nisan 2019

GİRİŞ:
ERİHA'NIN CASUSLARI

Dinleniyor muyum?

Duyuyorlar mı, kaydediyorlar mı beni? Konuşurken, sırlarımı açarken, bir düşünce ya da bir görüş ifade ettiğimde izleniyor muyum yoksa?

Yok yok, hayır diyorum düşündükçe, neden beni gözetim altına alsınlar ki? *Dinlenmekte* olduğumu düşünmem için hiçbir sebep yok, öyle değil mi?

En şedit ve keyfî şekliyle işitsel gözetimde şimdiye kadar görülmemiş bir artışın çoğunlukla endişe verici mükerrer işaretleri gazetelerde bile göze çarpıyor aslında. Mesela Élysée Sarayı'nın dinlenmesine dair tartışmalar, ben bu satırları kaleme alırken zirve yapmış durumda; daha yakın bir tarihte Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan hakkında da benzer tartışmalar¹ yaşandı. Ya da dünya

1 Bkz. "Les grandes oreilles de Tony Blair: La polémique sur les écoutes visant Kofi Annan", *Libération*, 28 ve 29 Şubat 2004.

üzerindeki tüm iletişim ağlarına sızabileceği söylenen casusluk sistemi “*Echelon*” meselesini düşünebiliriz. 1947’de ABD ve Büyük Britanya tarafından üretilen *Echelon*, Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkmış, 90’lı yıllarda Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı (Nsa) tarafından sivil ve ekonomik amaçlara uygun olarak yeniden tasarlanmış bir ağ.²

Radarlar ve diğer kayıt aygıtlarının oluşturduğu muazzam ölçüde yaygın dinleme şebekeleri ya da işitsel ağlar, artık herkesin bildiği ve açıkça telaffuz ettiği gibi, “kocakulaklar” diye adlandırılıyor. Tüm bunlar karşısında, evet, kendimin de dinlendiğini düşünüp titredığım oluyor. Üstelik bu konuda yalnız da değilim. Bilakis, bir *dinle(n)me fantazisi** siyasi gündeme olduğu kadar gündelik yaşama da yerleşmiş durumda.

Peki, hem gerçek hem kurgusal yaşantılarımıza musallat olan bu fantazi nereden çıktı ve bu gücü nereden buluyor?

Bir süredir casuslar hakkında ne bulursam kör olana kadar okuyorum. Kendimi *Three Days of the Condor*’daki³ [*Akkaba’nın Üç Günü*] Robert Redford’a benzetmeye başladım. Redford’un canlandırdığı karakter, zamanını CIA’ye bağlı karanlık bir büroda bilgisayar yardımıyla dünyanın dört bir yanından getirttiği kitapları ve romanları taramakla geçirir. Nihayetinde gizlenmiş ve şifrelenmiş bir mesajı keşfetmek amacındadır. Ve kaderini değiştiren o gün, edebî bir kılığa bürünmüş gizemli şifreye denk gelir ve kendini katbekat aşacak felaket olaylara karışır.

Casuslar hakkında bir şeylerin yazıldığı ya da çizildiğini düşündüğüm her yerde (filmlerde, operalarda, kitaplarda) onların izlerini sürerken acaba sonunda kendileriyle bizzat da karşılaşır mıyım?

2 Bkz. Duncan Campbell, *Surveillance électronique planétaire*, Allia, Paris, 2001.

* Fantazi (*phantasm*) kelimesi, metinde “yakalanmış/ele geçirilmiş imge”nin karşılığı olarak alındı. Lacan’cı psikanalizin kendinden önceki fantezi-hayal kuramlarından farklılaşmak için gittiği önemli bir ayrımdır. (Ç.N.)

3 *Three Days of the Condor*, Sydney Pollack, 1973.

Kapımı kilitleyip okumalarıma dalıyorum.

Meraktan ölmek üzere bir halde siparişimin getirildiği büyük zarfı yırtıp açıyorum: *The Ultimate Spy Book* [Temel Casusluk Kitabı]. Hem bir çeşit görselleştirilmiş casusluk tarihi hem de gizli ajanlığa yeni başlayacaklara yönelik yazılmış bir tür rehber.⁴ Kapak çarpıcı, göz alıcı, bu türe ait en berbat filmlerde rastlanan alet edavat görüntüsü ile dolu. Daha kötüsü, sayfalarını karıştırırken fark ediyorum ki, kitabın karşılıklı sayfalarda birbirine bakan iki önsözü var; biri eski CIA direktörü diğeri de emekli KGB generali tarafından imzalanmış. İşte eser bir anda ağırlık kazanıyor – kitabın Amerikalı önsöz yazarı, esas yazar Keith Melton'ı “istihbarat konusunda dünyadaki en büyük koleksiyoner ve uzman” olarak nitelemeye dek vardi- rıyor işi. Kullanılan retorik ise epey bayağı: Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber, diye yazıyor, “ABD ve Rusya artık düşman değiller,” artık söz konusu olan, “teröristlere, etnik ve dinî nefret yayanlara, nükleer silahları dolaşıma sokanlara ve suç ve uyuşturucu baronlarına karşı” ortak bir cephe oluşturmak.

İtiraf edeyim, kütüphaneme yaptığım bu yeni eklemenden biraz utanıyorum. Ne var ki bu kitap, zorunlu olarak gizemli istihbarat dünyası hakkında bulabildiğim nadir kaynaklardan biri.

Rus önsöz yazarının şu yazdıkları epey dikkat çekici: “Casusluk birçok defa bilinen ‘en eski ikinci meslek’ olarak nitelenmiştir... Uydular, lazerler, bilgisayarlar ve dünyanın dört bir yanından sırlar toplamak için kullanılan diğer teçhizatlarla beraber istihbarat faaliyeti dönüşüme uğradı.” Peki o zaman teknik tedrisatı ve protezleri [aletleri] yakın zamanda sarsıcı mutasyonlar [başkalaşım] geçirmiş bu mesleğin yaşı ne olacak? Bir dinleme ve gözetleme pratiği olan casusluğun kökleri nereye dayanır? Peki ya, bu bilinen en eski ikinci meslek, dünyanın ilk mesleği olduğu düşünülen şeyle mitik ve fantazmatik manadaki ilişkisi düşünüldüğünde, bizim için hangi kadim gizzemleri barındırır?

4 H. Keith Melton, *The Ultimate Spy Book*, Dorling Kindersley Publishing, New York, 1996.

Kitabın yazarı, uzman ve koleksiyoner H. Keith Melton, casusluk “mesleği”nin kadim tarihine kısa da olsa bir bölüm ayırır. “Casusluk işi medeniyet kadar eskidir,” diye belirtir ve ekler:

MÖ 500’lü yıllarda, Antik Çinli stratejist Sun Tzu, klasik eseri *Savaş Sanatı*’nda istihbarat ve casusluk kaynaklarının önemini vurgulamıştır. İncil’de casuslara ve istihbarat faaliyetine ilişkin 100’e yakın referans bulunur. Fakat casusluğa ilişkin modern külliyat büyük ölçüde 15. ve 16. yüzyıl Avrupa’sında ortaya çıkar.⁵

İstihbaratın tarihöncesi hakkında söylenenler, bundan ibarettir – sizce de biraz kısa değil mi? Oysa Sun Tzu, hükümdar için “en kıymetli hazineyi teşkil eden” ve “birlikte sihirli bir kaynak oluşturulan beş çeşit casus”tan⁶ bahsederken muazzam bir casus tipolojisi de sunar:

Yerli casuslar düşmanın ülkesindeki insanlar arasından işe aldıklarımızdır; içerideki casus; düşman ülkenin resmi görevlisidir, taraf değiştirmiş casus; hizmet satın aldığımız [eski] düşman casustur; harcanabilir [ölü] casus ise düşmana yanlış istihbarat iletmekle yükümlü casusa denir; makbul ve koruma altındaki casus ise istihbarat toplayıp sağ salım geri dönmesi gereken casustur.*

İncil’de ise casuslardan muhtelif şekillerde bahsedilmektedir. Mesela Louis Segond’un klasik çevirisine dikkatlice bir göz gezdirmek bile bana çok kıymetli şu istihbaratı sağladı: Yuşa’nın Kitabı’ndaki meşhur Eriha’nın duvarları meseli. Bu mesel sesin gücü ve şiddeti üzerine bir anlatı olmasının yanı sıra, bir köstebekler meselidir.

Burada köstebeklerden kasıt, Yuşa’nın vaat edilmiş toprakları “ve özellikle de Eriha’yı gizlice” keşfetmesi için yolladığı “iki casus”-

5 *The Ultimate Spy Book*, s. 18.

6 Sun Tzu, *L’Art de la guerre*, çev. Jean Lévi, Hachette Littératures, 2000, s. 89-90.

* Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, çev. Pulat Otkan-Giray Fidan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014. s. 41-42. (Ç.N.)

tur.* Casusların varlığının kokusunu alan Eriha'nın kralı onları aramaya çıktığında evine yerleştikleri Rahab isimli bir fahişenin çatısı altında saklanırlar. Karşılığında onlar da Rahab'ın hayatını bağışlayacaktır. Sonra Yuşa'nın rahipleri, ilahî buyrukta da geçtiği üzere, kulakları sağır eden borazanları çalar. Bu sinyalle dehşete düşen halkın çığılığı şehrin duvarlarını yerle bir eder.⁷ Casuslar sözlerini tutarlar: Eriha'nın ele geçirildiği sıra, muhtemel bir katliamın ortasında tek sağ kalan Rahab ve ailesi olur (“[Rahab ve ailesi] o güne dek İsrail'in merkezinde yaşadılar çünkü Yuşa'nın Eriha'yı keşfetmek için gönderdiği ulakları saklamışlardı,⁸ denmektedir).

Öyleyse bu kadim casuslar öyküsünü nasıl okumalıyız? Bir çığılık yahut ses seli şeklinde gerçekleşen işgalin yıkıcı gücüne karşı korunaklı, gizemli bir siper ve gizli bir direniş gediği oluşturmak için birlikte çalışan “dünyanın en eski iki mesleği”nin Incil'deki bu ittifağını nasıl yorumlamalıyız?

Bana kalırsa burada bir alegori var. Sanıldığı gibi aksine bu, sesin saf gücünün alegorisi değil (ses, kendisini duyacak kulaklar olmadığında var olabilir mi?), *dinlenildiği ölçüde* [gücü artan] *sesin* alegorisidir.

Yuşa'nın, bölgenin önceden dinlenmesi için ön cephelere sevk ettiği ajanların, bu dinleme sayesinde halkın çıkaracağı gürültüyü tahmin etmiş olması her şeyi belirlemiş gibidir. Surları yıkmak üzere olan ses dalgasının bir bakıma öncüsü olan bu ajanlar, içerisi ile kurdukları istihbarat ilişkisi sayesinde, temsil ettikleri gücün etkisinden muaf bir alan oluşturmayı da başarırlar. Eriha'nın ele geçirilip halkının katledilmesinin koşullarını hazırlarken, Rahab ve ailesini de korumuşlardır.

Sesin yayılmasının yıkıcı gücünü öne çıkaran sınırlı yorumla-

* Kutsal Kitap'ın standartlaşmış, 1910 tarihli Fransızca Louis Segond çevirisinden, “Josué” (Yuşa Kitabı), Eski Ahit, “Yuşa”, 2:1. (Ç.N.)

7 “Yuşa”, 6:20.

8 “Yuşa”, 6:25.

rın ötesine geçen İncil'in bu bölümü, esas olarak bu gücün içerisinde bulunan ve öncü-dinlemenin (*écoute avant-coureuse*) sunduğu sezgi sayesinde onu *önleyebilecek* olan bir şeyin yankılanmasına yol açar. Bariz bir şekilde bu gücün *önünde giden*, onu hazırlayan, dalgalanma ânında bulunarak ona yol açan, *sınırlandıran*, çevresini sarıp ele geçiren, mutlak olarak içerisinde barındırdığı sınırsızlığı ve taşkınlığı engelleyecek bir şey. Burada, dinlemede kendini duyuran ve öncelleyen sesin kuvvetine eşlik eden şey hem *kolaylaştırıcı* hem de *önleyici* olan bir tür çifte harekettir. Önümüzdeki sayfalarda sıkça karşımıza çıkacak askerî lügat ödünç olarak denebilir ki, Yuşa'nın casusları olan öncülerin dinleyişi bir kazı işidir ve burada dinleme tüm gücüyle muzafferane çığlığın altını oyar. Gelmekte olan ses dalgasının kopuşuna yönelik, gerilim halinde dinlemeye geçmiş bir *çifte ajanlık*⁹ söz konusudur burada.

Temelde, dinleme ve casusluk arasında başından beri yapısal bir yakınlık yok mudur? Ve şayet bir anlığına güncelliği bir yana bırakıp her dinleyicinin her şeyden önce ve belli bir manada bir casus olduğunu söyleyebilirsek, dinlemenin iktidara destek olma ve direnme gücü tam da burada, bu kadim birliktelikte (*collusion*) bulunamaz mı?

Dinleyeni bir köstebek gibi görmek ve yorumlamak –bu köstebek motifinin siyasi ve tarihî gerekliliği birazdan ortaya çıkacak– de-mode olduğu için bir kenara atılmamalı. Aslında, Tou Mou'nun* da Sun Tzu'nun risalesinin 13. bölümüne ilişkin şerhinde öne sürdüğü gibi, casus ve casusluk, çifte ajan figürüyle dublörü, çift olmayı ve çiftlenmeyi anımsatıp durur. Tou Mou, “düşmanın yanı başımıza bir

9 Çifte ajan, bu manada, Jacques Derrida'nın *autoimmunité* olarak adlandıracağı figürdür. Bkz. Jacques Derrida ve Gianni Vattimo, (Yay. haz.) “Foi et savoir”, *La Religion, séminaire de Capri* içinde, Seuil, 1996, s. 58; ayrıca *Voyous: Deux essais sur la raison*, Galilée, 2003, Seuil. [Gianni Vattimo-Jacques Derrida, *Din*, çev. Mehmet Emin Özcan, Dost Yayınları, İstanbul, 2014, s. 50: *kendi kendine başışık*. (Ç.N.)] Başka bir bağlam ve başka terimlerle saksafoncu Wayne Shorter “... ses, savaşılmaması gereken bir şeydir, ses *senin basmandır...*” derken yine sesin doğaçlamada dinlendiği ve beklendiği ölçüde sakınılması gereken bir şey olduğundan bahsetmektedir. “Le Monde selon Wayne”, *Jazz Magazine*, Sayı 544, Ocak 2004. Vurgu yazara aittir.

* MS 9. yüzyılda yaşamış meşhur bir Çinli âlim. (Ç.N.)

elçi göndermesi” durumunda, “onun tepkilerini gözleyebilmek için yakınında olan birini görevlendirmeyi” tavsiye eder, lakin bu ilk ajanla birlikte hemen bir başkasına daha ihtiyaç duyulur:

Özel görevli gece gündüz misafirin [elçi] dizinin dibinden ayrılmazken, onların konuşmalarını dinleyecek tecrübeli kulaklara sahip bir görevliyi de *çift katlı* bir duvarın içine saklarım.¹⁰

Her şey kendini çiftliyor gibidir: ajanlar, ajanların içinde barındığı ve aynı zamanda dinleme yaparak delip geçtikleri duvarlar veya surlar. Buradaki konumuz dinlemedeki tekerrür ve dinlemenin tekerrürü olacaktır.

10 Jean Lévi, *L'Art de la guerre* için yazdığı son sonsöz, s. 295. Vurgu yazara aittir.

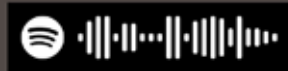

Peter Szendy, *Üstdinleme: Casuslu un Estetik Tarihi*'nde Filistin Eriha'dan yola çıkıp, modern öncesi Avrupa'nın gizli kalmı dehlizlerine dalarak hükmetme ve iktidar tekniklerinin dinleme pratikleriyle ili kisini sinema, opera ve edebiyattan örneklerle tartı rken, dinleme ile casusluk arasındaki yapısal yakınlı ın sınırlarını ara tıyor.

Üstdinleme bir anlamda, günümüz toplumlarının duyma ve i aretleme biçimlerini irdeleyen i itsel bir gözetim arkeolojisi çalı masıdır.

Franz Kafka'nın "Yuva" öyküsü ve Tolga Tüzün'ün sunu yazısı ile.

Çeviri:
H. Iksen Mavituna

Tellekt

www.tellekt.com

ISBN 978-975-07-4052-7

9 789750 740527